

Bioetički motivi u lektiri za primarno obrazovanje: Bijeli jelen i Družba Pere Kvržice

Saratlija, Lucija

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:193063>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-18**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education -
Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

**LUCIJA SARATLIJA
DIPLOMSKI RAD**

**BIOETIČKI MOTIVI U LEKTIRI
ZA PRIMARNO OBRAZOVANJE:
*BIJELI JELEN I DRUŽBA PERE KVRŽICE***

Čakovec, srpanj 2021.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE
(Čakovec)**

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Lucija Saratlija

**TEMA DIPLOMSKOG RADA: Bioetički motivi u
lektiri za primarno obrazovanje: *Bijeli jelen i Družba
Pere Kvržice***

MENTOR: doc. dr. sc. Draženko Tomić

Čakovec, srpanj 2021.

SADRŽAJ

SAŽETAK.....	1
SUMMARY	2
1. UVOD	3
2. LEKTIRA	5
3. VLADIMIR NAZOR.....	6
4. BIJELI JELEN	7
4.1. <i>O postanku djela</i>	7
4.2. <i>Kratak sadržaj</i>	8
5. BIOETIČKI MOTIVI U BAJCI <i>BIJELI JELEN</i>	9
5.1. <i>Priroda</i>	9
5.2. <i>Životinje</i>	10
5.3. <i>Prijateljstvo</i>	12
5.4. <i>Životinjska i ljudska imena</i>	14
5.5. <i>Međuljudski odnosi</i>	14
5.6. <i>Život</i>	14
5.7. <i>Smrt</i>	15
5.8. <i>Strah</i>	18
6. MATO LOVRAK	20
7. DRUŽBA PERE KVRŽICE	21
7.1. <i>O postanku djela</i>	21
7.2. <i>Kratak sadržaj</i>	22
8. BIOETIČKI MOTIVI U ROMANU DRUŽBA PERE KVRŽICE	24
8.1. <i>Priroda</i>	24
8.2. <i>Djeca</i>	25
8.3. <i>Karakterizacija likova</i>	26
8.4. <i>Strah</i>	27
8.5. <i>Smrt</i>	27
ZAKLJUČAK	28
LITERATURA.....	30
BIOGRAFIJA.....	32
IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA	33

SAŽETAK

U diplomskom radu prikazani su bioetički motivi u bajci *Bijeli Jelen* Vladimira Nazora i dječjem pustolovnom romanu *Družba Pere Kvržice* Mate Lovraka. Cilj je rada istražiti u kojim se elementima pojavljuju bioetički motivi u navedenim djelima koja su inače i lektirno štivo u osnovnim školama. Neki od izabranih elemenata su: priroda, životinje, život, smrt, strah, prijateljstvo... Ti elementi su istaknuti citiranjem dijelova iz knjiga. U radu su navedene i biografije pisaca, par bilješki o postanku djela, odnosno što je autore navelo na pisanje i kratak sadržaj tih djela. Uz to u ovom radu je navedena definicija lektire i kriteriji njezina odabira. U radu se obrađuje i pojam bioetike i njezin utjecaj na učenike koji su još od osnovnoškolske dobi u mogućnosti shvatiti važnost pravilnog odnosa prema prirodi i životu. Bioetika, kao disciplina koja ima i edukativnu ulogu, kroz književnost može doći i do djece i u njima razviti bioetičko mišljenje. Tijekom pisanja rada zaključuje se kako bioetika prepoznaje potrebu razvijanja odgovornog promišljanja i djelovanja prema prirodi i prema životu. Stoga je korisna kao sastavnica u lektirnom štivu s kojim će se učenici susresti tijekom svog obrazovanja, a utjecat će u nekoj mjeri i na njihov razvoj, primjereno i promišljeno postupanje prema prirodi, životu i svemu živom.

Ključne riječi: *Bijeli jelen*, *Družba Pere Kvržice*, bioetika, književnost, lektira, primarno obrazovanje

SUMMARY

The graduate diploma thesis presents bioethical motifs in the fairy tale *The White Deer* by Vladimir Nazor and the children's adventure novel *The Society of Pero Kvržica* by Mate Lovrak. The aim of this paper is to investigate the elements in which bioethical motives appear in these works, which are also reading material in primary schools. Some of the selected elements are: nature, animals, life, death, fear, friendship... These elements are highlighted by quoting parts from books. The paper also lists the biographies of the writers, a couple of notes on the origin of the work, also what led the authors to write and a brief summary of these works. In addition, this paper presents the definition of reading and the criteria for its selection. The paper also deals with the concept of bioethics and its impact on students who have been able to understand the importance of the primary attitude towards nature and life since primary school. Bioethics, as a discipline that also has an educational role, can reach children through literature and develop bioethical thinking in them. While writing the paper author of the work comes to the conclusion that bioethics recognizes the need to develop responsible thinking and action towards nature and towards life. Therefore, it is useful as a component in reading material that students will encounter during their education and have to some extent affect their development, appropriate and thoughtful treatment of nature, life and all living things.

Key words: *White deer*, *The Society of Pero Kvržica*, bioethics, literature, reading, primary education

1. UVOD

Bioetika je disciplina koja proučava ljudsko djelovanje u odnosu na sav život, te interdisciplinarno i pluriperspektivno razmišlja o ljudskom zdravlju, životu, smrti, okolišu, odnosu prema životinjama i slično. Bioetika reflektira o različitim znanostima i prati njihov razvoj, kao i njihov utjecaj na čovjeka i društvo. Ona je proizašla iz medicinske etike, ali je mnogo šira od nje jer se odnosi i na odgovornost čovjeka prema ne-ljudskim oblicima života. Nadalje, bioetika je nastala kao odgovor na izazovna pitanja u životu suvremenog čovjeka, pitanja kojima je opisan sam rub postojanja bića kakvo poznajemo, kada govorimo o čovjeku. Bioetika, iako mlada znanstvena disciplina proizašla je iz medicinske etike i iz koje polako širi tematiku proučavanja u područja kojima se bavi (Šipek, Krznar, 2015, str. 129).

Šipek i Krznar u svom radu navode s druge strane, fenomen odgoja i obrazovanja koji je temeljni, gradivni, element svakog društva. Kao i za bioetiku, slično vrijedi i za problematiku odgoja i obrazovanja u čijim se nastojanjima grade ne samo prihvatljive društvene strukture nego i budućnost čovjeka kao slobodnog bića (Šipek, Krznar, 2015, str. 128). Odgojem se smatra složeni međuljudski odnos pun interakcije između odgojitelja i odgojenika, gdje je važno odgojiti, odnosno osposobiti i naučiti za samostalan i aktivan život u društvu. Načini na koje to odgojitelj čini raznoliki su (kroz igru, pjesmu, suradnju, poticanje samostalnosti i kreativnosti te samopouzdanja, tj. kroz razne sadržaje i teme), no svim tim aktivnostima zajedničko je da to odgojitelj čini s puno ljubavi i da se odgojem potiču sva područja razvoja (socio-emocionalno, spoznajno, tjelesno i kreativno područje) (Šipek, Krznar, 2015, str. 135).

Briga o djeci jedna je od najvažnijih bioetičkih funkcija, jer se djeca ne mogu sama snaći u življenju i osigurati svoj opstanak. Nužno ih je upućivati u najvažnije životne funkcije i načela. U dječji su život umiješani ne samo roditelji, nego i škole, mediji, mnoge socijalne institucije, razne bliske i poznate ličnosti, pa i ulica, kao čimbenik nepredvidljivih elemenata. Svi oni daju djeci poduku o tomu što valja činiti, što se pristoji, a što ne treba nikada raditi, čemu je dobro prikloniti se, a što se svakako mora izbjegavati. Mnoga od ovih pitanja dio su bioetičke cjeline zaštite života te dobrog ponašanja glede prirode i drugih živih bića. Prvo, djeci na njima primjeren način svakako treba predočiti razne probleme s kojima će se suočiti u životnim situacijama, njihovu složenost te njihovu osobnu odgovornost u rješavanju problema. Moraju se pripremiti za taj novi sustav života, s nezaobilaznom obvezom brige o svojem opstanku i dobrom ponašanju, usklađivanju svojih ciljeva sa zbiljom postojanja drugih bića koja isto tako imaju svoje ciljeve (Pavelić, Temkov, 2014).

Ovim se radom nastoji približiti dva područja: bioetike i književnosti. Važno je misliti i djelovati u skladu s bioetičkim spoznajama i istaknuti neizbježnost bioetičkog odgoja djece. Nadalje, bioetika je nastala kao odgovor na izazovna pitanja u životu suvremenog čovjeka, pitanja kojima je opisano postojanje bića kakva poznajemo, kada govorimo o čovjeku: život, smrt, postojanje, kvaliteta života, ugroženost vrsta i drugo. Slično vrijedi i za problematiku odgoja i obrazovanja u čijim se nastojanjima grade ne samo prihvatljive društvene strukture nego i budućnost čovjeka kao slobodnog bića (Krznar, Šipek, 2016).

2. LEKTIRA

Područje književnosti i stvaralaštva uključuje i lektiru. Pod lektinom se podrazumijeva sve što se čita, ali se u kontekstu odgojno-obrazovnog područja koristi njezino uže značenje – popis književnih djela koja su namijenjena za samostalno čitanje kod kuće. U tom se smislu koristi naziv školska lektira. Nju čine tekstovi koji su cjelovita djela ili izdvojeni ulomci iz pojedinih djela, a koji se smatraju vrijednima i poučnima, odnosno odabiru se „reprezentativna djela različitih vrsta iz nacionalne književnosti i književnosti drugih naroda, koja čine temelje svjetske kulture, djela antologijske vrijednosti koja su primjerena doživljajno-spoznajnim mogućnostima učenika“ (Rosandić, 2005, str. 50).

Rosandić (2005) navodi kako je za pojedini razred propisan broj lektira pa tako učenici prvog i drugog razreda tijekom jedne škole godine trebaju pročitati pet književnih djela, učenici trećeg i četvrtog razreda sedam djela. Na svakom je popisu ponuđen širi izbor književnih djela, od čega je u prvom i drugom razredu obvezatan samo prvi naslov s popisa, u trećem i četvrtom su to prva dva naslova, a u višim razredima prva tri naslova. Ostalih četiri odnosno pet ili šest naslova bira učitelj sam ili u dogovoru s učenicima. U tom se kontekstu govori o obveznoj i slobodnoj lektiri.

Kako bi se određeno djelo našlo na popisu lektire, potrebno je ispoštovati određena pravila. Ponajprije, potrebno je primijeniti kriterij tematske i vrstovne raznovrsnosti. Vrstovna raznovrsnost podrazumijeva uključivanje djela iz svih književnih rodova, što omogućuje zdrav razvoj ličnosti, upoznavanje složenosti književnosti te razvoj specijalnih recepcijskih i analitičkih sposobnosti. Tematska se raznovrsnost označava brojačano pa se u prvom razredu određuje šest do osam tematskih krugova, u drugom deset, a dalje se onda povećava s obzirom na razvoj ličnosti (Rosandić, 2005, str. 52).

3. VLADIMIR NAZOR

Vladimir Nazor pripada među najplodnije i najistaknutije hrvatske pjesnike i pripovjedače. Rodio se 30. svibnja 1876. godine u Postirama na otoku Braču. Kad je Vladimir Nazor navršio petu godinu, otac mu je preselio s čitavom porodicom iz Postira u svoj zavičaj, u Velo Selo na Braču. Tu je pjesnik svršio osnovnu školu, pa potom pošao u gimnaziju u Split. Kad je završio gimnaziju, otišao je u Graz (Austrija) i tamo studirao prirodne nauke. Nije neobično da je odabrao upravo prirodne nauke, kad se zna da je od najranije mladosti volio prirodu i najradije u njoj sanjario (Ljudevit Krajačić, navedeno u Nazor, 1983, str. 5). Nakon svršenih nauka u Grazu vratio se u Hrvatsku i službovao kao profesor u gimnazijama u Splitu, Zadru, Pazinu; u učiteljskim školama u Pazinu, Koprnu i Kastvu (tu i kao ravnatelj), pa u Zagrebu u Učiteljskoj školi. Zatim postaje upravitelj Dječjeg doma u Crikvenici, pa upravitelj Ženske realne gimnazije u Sušaku, a onda je ponovo dodijeljen za upravitelja Dječjeg doma u Crikvenici (Ljudevit Krajačić, navedeno u Nazor, 1983, str. 6).

Godine 1904. u Zadru je objavljeno njegovo djelo *Knjiga o hrvatskim kraljevima*, a u to vrijeme počinje pisati i *Istarske priče*. Koju godinu kasnije objavljuje *Velog Jožu* (1908.) - djelo po kojemu će se prepoznati Nazorova proza, a koje je on sam smatrao neuspjelim. Godine 1916. objavio je nekoliko knjiga: *Utva zlatokrila*, *Medvjed Brundo*, *Stoimena*. Godine 1942. s pjesnikom Ivanom Goranom Kovačićem preko Kupe odlazi u partizane, o čemu je izvijestio čak i Radio London. Nazor počinje voditi dnevnik *S partizanima*. Poslije rata objavio je i *Pjesme partizanske*. U ratu Nazor je predsjednik Izvršnog odbora ZAVNOH-a, a nakon rata i prvi predsjednik hrvatskog Sabora. Kao novoprimiti akademik 1949. godine je imao i svoj posljednji javni nastup na kojem je čitao ulomke iz svoje nedovršene zbirke *U zavičaju*. U pedeset godina plodnog rada Nazor je pisao pjesme, pripovijetke, priče za djecu, putopise, romane, dnevničke, rasprave i prevodio talijanske i njemačke pjesnike. Njegova najpoznatija djela su: *Medvjed Brundo* (epski spjev), *Pastir Loda* (roman), *Veli Jože* (pripovijetke), te zbirke lirike; *Slovenske legende* i *Hrvatski Kraljevci*. Nazor je pisao i za djecu - pjesme, priče, igrokaze. Među pričama se posebno ističu *Bijeli jelen*, *Dupin*, *Voda*, *Klesar Angelo*, a igrokazi su mu *Crvenkapa*, *Pepeljuga* i *Pionir Grujo* (Miroslav Belčić, navedeno u Nazor, 2000, str. 125).

U Crikvenici je dočekaio umirovljenje i zatim preselio u Zagreb. U Zagrebu se sav predao književnom radu. Preminuo je 19. lipnja 1949. i sahranjen na zagrebačkom groblju Mirogoj (Ljudevit Krajačić, navedeno u Nazor, 1983, str. 6).

4. BIJELI JELEN

4.1. O postanku djela

Hrvatski književnik Vladimir Nazor napisao je jednu od najljepših bajki *Bijeli jelen*, koja je ujedno i lektirno štivo u trećim razredima osnovnih škola. Godine 1912. već je imao dovršenu prvu verziju priče koju je nazvao *Vranjska kneginja*, ali je njome bio toliko nezadovoljan da ju je spalio. *Bijeli jelen* je prvi puta izašao u nastavcima u opatijskom časopisu *Mladi Hrvat*, 1913. U monografiji je prvi puta objavljen u zbirci *Tri priče za djecu* u nakladi Mirka Breyera u Zagrebu, 1920. (Majhut, Lovrić, 2010, str. 153; prema Crnković 1979).

Akademik Josip Bratulić (2015) u III. *Zborniku stručnih i znanstvenih radova* navodi kako je kao nastavnika, upravo kao profesora u Pazinskoj gimnaziji Viktor Car Emin zamolio Nazora za suradnju u časopisu *Mladi Istranin*. Kad je, zahvaljujući i Nazorovoj suradnji postao najomiljenijim dječjim časopisom u Hrvatskoj, promijenio je ime u *Mladi Hrvat*. U njemu su objavljene Nazorove priče *Bijeli jelen*, *Dupin*, *Minji*, i tako je nekoliko tih tekstova nastalo, upravo na temelju tih nastavaka iz tog razdoblja, kad je surađivao sa *Mladim Istraninom*. Dječje priče nastavio je pisati u Kastvu, nije prestao ni kad je premješten u Crikvenicu. Navečer, prije nego su djeca odlazila na spavanje, pričao im je o prirodi i prirodnim pojavama, o junacima naših pjesama, o hrvatskim kraljevima i banovima, o uskocima i hajducima, ali i o lijepim vilama. Za sve što su ga pitali, imao je odgovor. Tako su nastale brojne priče i tekstovi koje je ispričao neposredno, a zatim i zapisao i objavio tiskom. Neke od tih priča priređene su za kazališne predstave.

U knjizi *Kristali i sjemenke* (1949) na pitanje što ga je potaklo pisati najedanput toliko stihova i priča za djecu, Vladimir Nazor kao odgovor navodi dva razloga:

„Potreba sastaviti prve hrvatske čitanke za Istru“, a drugi njegov neposredni dodir s djecom njegove sestre Olge: Marijom, Nedom, Ivom i Vladom. Bila su ta djeca „malen narod ne samo s izvrsnim zdravljem i apetitom, no i neprestano gladan priča i pjesmica. (...) Počeh onda i ja pisati baš za tu djecu u mojoj kući. Nastadoše tako *Bijeli jelen* (...). Pisao sam opažajući kako pričanje djeluje na djecu, i upuštajući se s njome u nagađanje o toku idućih zгода.“

Crnković i Težak (2002) navode kako ih je i sam autor jasno naznačio kao priče namijenjene djeci uvrstivši ih u svoje dječje knjige. U njima su glavni junaci djeca ili svojim osobinama nalik djeci, naoko slabiji od svojih neprijatelja, međutim sposobni za velika djela. Lagana fabula, sretni završetci i glavni junaci poput njih samih, s kojima se lako poistovjećuju, osobine su kojima djela privlače djecu.

4.2. *Kratak sadržaj*

U *Bijelom jelenu* Nazor prikazuje dva svijeta, realno i fantastično se isprepliću, a realno služi kao dopuna i objašnjenje same bajke. Svijet biljaka i životinja prikazuje fantastično, dok su situacije likova realne. Priroda je čudesna, u njoj se kreću likovi i nižu se događaji. Životinje i biljke su pomagači glavnih junaka. Inspiraciju za svoje bajke nalazi u realnom životu. Sam prijelaz iz realnosti u fantastiku kod Nazora je prirodan. Dobro djelo nekog junaka je uvijek prikazano fantastično, kako bi se svladala gorka stvarnost i teškoće (Idrizović, 1984).

Bajka započinje opisom glavnog lika, krhke i malene gušcarice Anke kojoj je bilo šest godina. Još dok je bila u povojima ostala je bez oca i majke. Sluškinja gospodara dvora Vranje naučila ju je čuvati gospodareve guske. Jedna od gusaka je bio i mužjak Gagarilo koji je bio veći i snažniji od nje. Čuvajući guske uvijek je bila skrivena u grmu od sunca i pogleda s dvora. Kad je htjela izaći iz grma pred nju je skočila ranjena košuta koju su lovci pogodili, te ju je uspjela sakriti. Nakon što je pomogla košuti, pobjegao joj je gusak Gagarilo u šumu. Zapravo ju je htio spasiti od kneza Bode koji ju je čekao na dvoru, jer mu nije željela odati gdje je košuta. Pao je prvi mrak, a djevojčica nije znala izaći iz šume. U znak zahvale, košuta ju je odnijela na planinu, daleko od njenog mjesta Vranje. Tu noć je Anka prespavala u jelenjem ležaju. Kada se probudila razumjela je jezik životinja, kosa koji je pjevao, košutu, medvjeda i sve druge životinje. Jelen Vitorog ju je na zahtjev košute odveo pred okupljene životinje koje su je čekale u šumi. Šumske su životinje vijećale o tome treba li Anka ostati kod njih. Na kraju su odlučile da oстане, te su je zbog njene zlatne kose prozvale Zlatokosom. Dok je boravila u šumi, pomagala je ljudima koji su se našli u nevolji. Našla je srebrn-novčić malome Pavlu, spasila je Maricu od otrova zmije, starcu Martinu je pokazala vrelo, Milici je otela otrovne gljive, dječaka Dragu je vratila kući, te pomogla starcu Luki kojeg je napao vuk. Nakon toga su se životinje naljutile na nju jer im je pomagala i željele su je otjerati iz šume. Ona se branila pjesmom, a medvjed Ljumo joj je dao priliku, te zauzvrat zaželio bijelog jelena o kome je pjevala. Odmah nakon vijećanja u ležaju jelena Vitoroga našao se bijeli jelen. S njim Zlatokosa ostaje i odrasta u šumi. Sve su je životinje nakon toga još više zavoljele. Zvale su je i sestricom zahvaljujući njezinoj dobroti i dobrim djelima koje je činila svima oko sebe. Nisu željele da otiđe iz šume ni onda kada je knez Urlik zatočio bijelog jelena i zatražio zamjenu za nju. Nakon dogovora sa životinjama i pristanka na knezov uvjet zbog njene dobrote, Ulrik se oženi s njom. Udajom i povratkom među ljude, djevojčica Anka, to jest Zlatokosa kako je životinje prozvaše postade Vranjska kneginja koja više nije razumjela jezik životinja. Bajka završava sretnim završetkom u kojoj su knez Urlik i kneginja dobili lijepog sina.

5. BIOETIČKI MOTIVI U BAJCI *BIJELI JELEN*

5.1. *Priroda*

Nazor je u bajci povezao svijet ljudi i životinjski svijet. Ostvario je to pomoću lika djevojčice Anke koje se jako dobro snalazi u prirodi to jest u šumi. Slikovitim opisima prirode, povezanosti s njom želi naglasiti važnost čovjeka i same prirode u kojoj se nalazi. Čovjek koji provodi vrijeme u prirodi, kao Anka, razumije prirodu i svojim djelovanjem utječe na nju. U bajci se uočavaju trenuci sreće i mira, straha i strepnje putem tame i svjetla, dana i noći, koje nam pisac pokušava predočiti opisom prirode (Terzić, 2016, str. 22). „Sunce bijaše već zaspalo. Prvi se mrak hvatao šume, u kojoj je vladao muk. Visoki hrastovi bijahu nalik na šutljive divove. Pod njima se zgurili grmovi nalik na grbavce, koji vrebaju iz zasjede; hoće na nekoga navaliti“ (Nazor, 2002, str. 11). Također ti isti visoki hrastovi, koji su nalik na velike divove koji siju strah slabašnoj Anki, ukazuju na strah koji se javlja kod ljudi, jer u mraku i polumraku ne doživljavaju ljudi isto kao i po danu, čini im se da vide duhove, sablasti, opasnosti (Težak i Težak, 1997).

Nazorova bajka izražava i ljudsku čežnju za otkrivanjem novih krajeva i ljepota, za putovanjem. Pri tome se misli na *Bijelog Jelena* i *Zlatokosu* koji su jurili kroz svijet u potrazi za novim i lijepim krajevima (Težak i Težak, 1997). „Jelen je počivao sa Zlatokosom u grmu na brijegu jezera. Nije mogao da se nagleda vinograda punih grožđa i njiva punih klasja. Govorio je: “Da mi je trčati po onim ravnicama! Da mi je plivati po onoj vodi!“ (Nazor, 2002, str. 47). Moderan prizvuk ovoj bajci daje depoetizacija mjeseca, gdje je opis mjeseca i svemira poetičan, ali ipak realno opisan (Težak i Težak, 1997). „Hiljade i hiljade zvijezda kretalo se u krugovima po prostoru. Jedne su zlatne, druge modre, treće crvene. Male zvijezde lete kao rojevi pčela; prosiplju se okolo Zlatokose, izdaleka juri čudna zvijezda: čupava je, a vuče za dobom dug, sjajan rep. Ona se prošeta kao kraljica po plavom prostoru pa nestade“ (Nazor, 2002, str. 52).

Mjesec je također poprimio ljudske osobine, a prikazan je kao znatiželjan i promatrač svega što se zbiva u prirodi. U jednom trenutku se i začudio, jer je pokraj životinje spavala djevojčica. Mjesec kao dio prirode, dok je izlazio na vrhu planine vjerojatno nije očekivao takav prizor. „Kada se mjesec digne još više na nebo, on zaviri malko i u ono grmlje. Uvelike se začudi, kada vidje, gdje neka malena, mršava i blijeda djevojčica spava noćas uz košutu u planinskome ležaju“ (Nazor, 2002, str.13).

Anka nije vidjela sve ljepote prirode samo sa bijelim jelenom, već je poželjela vidjeti zvijezde i mjesec pomoću orla Gvozdenkljuna koji je letio tako visoko da je djevojčica mogla izbliza vidjeti mjesec i zvijezde Baš poput jelena kojem je dojadilo biti uvijek u istom prostoru (lugu), tako je i Anka bila znatiželjna upoznati ono jedino što nije mogla sama doseći. Djevojčica se nije bojala visine ni opasnosti koja ona sa sobom nosi, već je bila znatiželjna i začuđena. „Zlatokosa je gledala pod sobom. Zemlja je bivala sve manja, sjala je srebrnastom svjetlošću u mjesečevim zrakama. Začuđi se, kad vidje, da je zemlja golema kugla, što nekamo juri. Digne glavu i vidje nad sobom mjesec, ali velik, velik. I opet se začuđi. Na mjesecu su gore, puste poljane i korita širokih mora“ (Nazor, 2002, str. 52). Vjerojatno smo svi kao djeca gledajući u oblake i zvijezde poželjeli poletjeti i vidjeti nešto novo, vidjeti ono što je Anka vidjela kada se popela orlu na hrbat.

5.2. Životinje

Kroz cijelu bajku zastupljene su životinje s ljudskim osobinama; gusak Gagarilo, košuta, jelen Vitorog, vuk Ovocoder, lisac Striko, medvjed Ljumo, vepar Kiso, divlja mačka Munjko, Čuk, orao Gvozdenkljun, bijeli jelen, zmija, ptice, golub Sivko. Elementi koje se još javljaju su: jahanje na bijelom jelenu, put sa orlom Gvozdenkljunom u svemir, zlatna vlas u ulozu šumskog brzojava, pravovremena pomoć Anke unesrećenima i potrebitima pomoći. U bajci se javljaju pravi ljudi i prave životinje kojima je nestvarno samo njihovo međusobno razumijevanje i nadnaravne sposobnosti. „Nazorova bajka u mnogo čemu je izraz dječjih težnji: da se igraju sa životinjama, da ih miluju i druguju s njima“ (Težak i Težak, 1997, str. 62).

U svom članku Majhut i Lovrić (2010) navode kako podaci o djeci koja su odrastala u društvu isključivo životinja zapravo pokazuju kako ona preuzimaju osobine i način ponašanja onih životinja koje ih okružuju. Izvješća govore da takva djeca zaista hodaju četveronožno, glasaju se poput životinja, komuniciraju životinjskim pokretima.

Kada je Anka boravila u šumi, pričala je jezikom životinja zato što je spavala u jelenjem ležaju. „Mi ne govorimo kao ljudi, nego tko jednom prospava noć u jelenjem ležaju, taj razumije govor i pjevanje svih šumskih životinja“ (Nazor, 2002, str. 15). Tamo ju je odvela košuta, zato jer joj se djevojčica smilovala i spasila od lovaca. Također se nakon nekog vremena, kako Nazor navodi tri godine počela ponašati poput životinja, pila je vodu kao i one, te se verala uz stabla. Čak točno navodi koliko joj je trebalo da se nauči penjati uz drvo. „Ona se sada vere kroz lješnjake. Stigla je na potočić. Pije i umiva se. Potreše glavom, i vlasi joj se

prospu na ramena i pleća. Ona se odmah vraća u svoj log. Kraj njega je visoko stablo. Zlatokosi je dosadno čekati u ležaju pa se penje na drvo. Naučila je od vjeverice u šumi, kako se mora penjati uz debla i skakati od grane do grane. Mučila se time godinu dana, ali je valjano i naučila. Začas je stigla na vrh stabla i sjela na granu. Ziba se polagano na njoj i gleda, kako već počinje svitati“ (Nazor, 2002, str. 31).

Anka je pomogla ranjenoj košuti bez obzira na svoju ranu koju je zadobila, jer ju je zaštitila. Stavila je košutu ispred sebe i svojih rana. Životinja joj se oduži kada se nađe izgubljena u šumi tražeći guska. On je ipak odabrao šumu i upozorio djevojčicu da ne ide u dvor. Gusak kao da je znao da će joj životnije prije pomoći nego ljudi, te ju je natjerao u šumu u potragu za njim. Djevojčica je radije birala put koji je znala, ljude s kojima je živjela, tako je i gusak radije birao šumu. Po drugi put košuta pomaže Anki i traži pomoć od jelena Vitoroga koji ju je odveo medvjedu Ljumi. Njega su planinske životinje izabrale glavarem zvjeradi. On je čuvar zakona i starih običaja u šumi. Vijećale su životnije nad djevojčicom. S obzirom da se radnja odvija u doba knezova, tako je i Nazor u životinjskom svijetu kako i u čovječjem izabrao glavara koji će upravljati životnijima.

Svaka životinja ima ulogu, Lisac, lukavi Striko je medvjedov prvi savjetnik. Baš kako ljudi zasjedaju na sudu tako je jelen Vitorog doveo Anku pred „sijelo“ životinja. Vijećali su vuk Ovcoder, mačak Munjko i divlja svinja Kiso. Svaka životinja ima svoj karakter prema onome kako se i inače ponašaju u prirodi pa su prema tome i govorili ono što žele napraviti. Medvjed Ljumo je zatražio pomoć, te mu je ustrašena Anka pomogla. Djevojčica kao i košuta pomaže po drugi put. Nakon toga su je prozvali Zlatokosom zbog njezine boje kose. U usporedbi kako su se ljudi odnosili prema njoj i nazvali je pogrđnim imenima, životinje su je odmah prihvatile. Iako se ona ponašala poput njih, ipak je radila ono što bi i ljudi. „Zlatokosa se zibala na grani. Zora se rumenjela. Sunce je granjivalo na vrhu planine. Djevojčica je sada češljala drvenim češljem svoju dugu kosu. One guste vlasi sjale se kao zlato na vrhu stabla“ (Nazor, 2002, str. 32).

Ptičji pjev je pretvoren u rimovane pjesmice, nakon nekog vremena i djevojčica zapjeva poput njih. Osim dobrih prikazane su i loše osobine životinja. Zmija je tako na prevaru ugrizla Maricu za prst. Također je i knez Bodo prikazan kao lik sa negativnim osobinama. Kada je knez Urlik zatražio razmjenu bijelog jelena i zlatokose, šumske životnije nisu željele pustiti sestricu kako su je one zvale jer su je voljele, a jedino su vukovi kao i do samog početka prijetili da će je posjeti, a kada se zamjerila zmijama tek onda su se i one okomile na nju. Po čemu se može zaključiti da su životinje bile brižne, bez obzira na to što nije bila njihove vrste. Ponašale su se također i prema svojim osobinama koje su imale. Kada je došlo vrijeme Zlatokosinog

odlaska vijećale su, te zaključile da se čovječje lane vrati ljudima, a jelenče jelenima. Kada je trebala otići čak su bili u brizi jer su pretpostavljali što će biti s njom, nisu dozvolili zato jer su smatrali svojom kraljicom. Riječ kraljica se u priči spominje tri puta. „Onda svi viknuše: “Ne! Ne! Kraljica šume ne smije čuvati guske na potoku” (Nazor, 2002, str. 57).

5.3. *Prijateljstvo*

Kroz cijelu bajku, Anka ima svoje pomagače, životinje, koje je u jednom trenutku i ucjenjuju, ali ih ona odbija. Ris Munjko pruža joj pomoć, ako će mu, u zamjenu, dati mladog orlića. Anka to odbija. Njena nesebičnost dolazi do izražaja i kada je njezini prijatelji opominju da im se ne sviđa da pomaže ljudima, ali se ona oglašuje i dovodi u pitanje svoj opstanak. Ankina dobrota i nesebičnost dolazi do izražaja i kad knežević Ulrik postavlja uvjet puštanja bijelog jelena. Anka se mora odreći svoje slobode i života u šumi, žrtvovati se za svoje prijatelje. Njezina je dobrota zarazna. Uspjela je kneževića Ulrika obratiti da pomaže siromasima, djeci i starcima (Težak i Težak, 1997). “Šumski duše, vilo ili čeljade, ti si tvrd prema meni. Ja sam prije htio da budem oštar kao i moj otac, knez Bodo. Ti si me naučio biti dobar i milostiv. Ja sada štitim siromahe i nevoljnike, a najviše djecu i starce. To mi je velika radost“ (Nazor, 2002, str. 39).

Umjesto da svoju junakinju smjesti među zvijeri, među gospodare šume, Nazor je odlučio da guščarici Anki kao glavne zaštitnike i prijatelje dodijeli košutu i jelena, to jest nikakve gospodare života i smrti drugih bića, već velike, dobroćudne, ponosne biljojede (Majhut, Lovrić, 2010, str. 153).

Majhut i Lovrić (2010) u svom članku tumače kako se prijateljstvo na relaciji čovjek – jelen događa uvijek u situaciji krajnje opasnosti, kada se pojedinac nađe odvojen od svoga prirodnoga okoliša, prepušten na milost i nemilost svijetu kojemu ne pripada. Takva fizička odvojenost od vlastitoga svijeta čini pojedinca posebno ranjivim. Trenutak je to kada se pojedinac ne može osloniti na vlastite snage kako bi očuvao vlastiti život. Odrasli se u takvim situacijama ne mogu osloniti na fizičku snagu ili životno iskustvo snalaženja, ranjivi su i u potpunosti ovise o milosrđu i zaštiti domaćih bića. Kao da se u takvoj situaciji ponavlja obrazac nemoći i nezaštićenosti inče svojstven djetetu. Njemu je za egzistenciju nužna zaštita i skrb odrasle osobe (roditelja). Kad se god pojedinac nađe izoliran od svoga prirodnoga okružja, bez obzira na svoje supstancijalno određenje, on će uvijek biti u poziciji djeteta kojemu je potrebna

zaštita, a onaj koji će mu pružiti pomoć, bez obzira na svoje supstancijalno određenje, bit će u poziciji roditelja.

No, kao što nitko ne može biti vječno dijete, tako ni takav odnos čovjeka i životinje ne može trajati zauvijek. Kao što je prirodno da svako djetinjstvo na kraju završi odrastanjem, tako i prijateljstvo čovjeka i jelena na kraju završava odvajanjem. Na taj se način opet uspostavlja ravnoteža, svijet životinja i svijet ljudi opet postaju zasebni, neovisni svjetovi (Majhut, Lovrić, 2010, str. 164). „Kazat ću što je pravo. Riba ne može živjeti na stablu, ptica ne može živjeti na dnu mora. Neka bude sve onako kako bi moralo biti. Neka se čovječje lane vrati ljudima, a jelenče jelenima“ (Nazor 2002, str. 56).

Zbog dobrote svoga srca Anka spašava košutu od lovaca i time zadobiva povjerenje životinja, stanovnika šume, te će joj šuma postati novo utočište. Za razliku od dvora ovdje nalazi ljubav, prijatelje, ali i neprijatelje. Bijeli jelen bio joj je najbolji prijatelj. Dok jednog dana u šumu nije ušao knez Ulrik koji se zaljubio u nju, zatražio njenu zamjenu i na kraju je oženio. U svijetu životinja i u svijetu ljudi, u dobru i u zlu, Ankina će se dobrota isticati i utjecati na sve oko nje.

Anka u šumi stječe mnogo šumskih prijatelja, u samom zapletu bajke, javljaju se njezina plemenita djela. Pomaže Pavlu pronaći izgubljeni novčić, spašava Martina pomažući mu otkriti vrelo i time spašava ljude da ne bi pomrli od žeđi, spašava i Dragu od vuka, Lukinu kravu sa teletom. Zbog svoje dobrote doživljava i neugodnosti kad joj životinje prijete da će je izbaciti, vukovi da će je pojesti (Terzić, 2016, str. 23). Traži i savjet Čuka, on je upozorava da ne pomaže ljudima kako je ne bi poglavar šume Ljumo, medvjed, izbacio, ili dao vuk Ovcoderu. Od svih životinja jedino su vukovi bili ljutiti i htjeli su je pojesti. Od vjeverice je naučila penjati se po drveću, a od ptice ševe je naučila pjevati. Djevojčica je čak i malenom orlu Gvozdenkljunu pomogla. Čak i kad ga je hranila, orlić ju je htio pojesti jer nije bio zadovoljna hranom koju mu je davala. Bez obzira na to djevojčica mu odgovara da će se vratiti. Nakon nekog vremena Anka je morala ponovno pred Ljumov sud. Životinje su se ljutile jer je pomagala ljudima, čak je nautila i zmiji kako bi mogla pomoći djevojčici Marici. „Onda kos vikne sa stabla: “Ovo čovječje lane voli više ljude nego nas. Našla je srebrnovčić malome Pavlu, spasila od otrova malu Maricu i pokazala vrelo starcu Martinu, danas je pak otela otrovne gljive maloj Milici i dogovarala se s mladim knezom Ulrikom” (Nazor, 2000, str. 40).

5.4. *Životinjska i ljudska imena*

Životinjska imena odražavaju osobinu svog nositelja (Težak i Težak, 1997, str. 61). Orao je Gvozdenkljun kako bi se istakla snaga i uloga njegova kljuna koji je grabežljiv, medvjed je Ljumo čije ime dolazi od glagola ljumati što znači teško hodati, trapavo se kretati, i tako se naglašava njegov trapavi hod, Gagarilo je podrugljivac, u svijetu životinja, on dobiva ime po svom gakanju, a slično i Čuko koji je predstavnik šume mudrosti, ime dobiva po svom ćukanju, jelen Vitorog zbog svojih rogova, vepar je Kiso jer rado kisne u blatu, ris Munjko koji ime dobiva zbog sijevanja svojih očiju, vuk Ovcoder po svom koljačkom zanatu, golub je Sivko kao i boja njegova perja, lisac je Striko jer je mudar. Imena siromaha su pučka imena: Marica, Pavao, Drago, Luka, Ivo, Marica dok feudalci imaju strana imena; Bodo, Ulrik (Težak i Težak, 1997).

5.5. *Međuljudski odnosi*

Hranjec smatra da je bajka privlačna djetetu zbog pustolovnosti i optimistične projekcije života. Jednostavnost bajki namijenjena je djeci jer ona ne razumiju složenost međuljudskih odnosa (Hranjec, 2006, str. 23). Nazorova priča ima pet dijelova, a prvi dio nosi naslov „Guščarica Anka“ ,te podnaslov „Sirotica“. Već u samom početku umanjuje vrijednost djevojčice nazivajući je guščaricom i siroticom. Također odnosi drugih prema djevojčici pojačavaju njezinu bezvrijednost koju je vjerojatno htio istaknuti.

Prvotno sam Nazor opisuje kako su se drugi odnosili prema njoj. „Tako vam je živjela ona jadna, zapuštena sirotica. Nitko se nije na nju obazirao. Govorili su u dvoru, da je bolesna i glupa pa da nije nikome od koristi“ (Nazor, 2000, str. 8). Odmah poslije toga opisa kao da navodi primjer: „Knez se Bodo jedan jedini put udostoji nešto reći tome jadnome crvu. Sirotica se prestraši od gospodara pa se smete i ne znade ni usta otvoriti. Onda knez reče: “Kad si takva, neka te voda nosi! Šta će na svijetu to kržljivo stvorenje” (Nazor, 2000, str. 8).

5.6. *Život*

Majhut i Lovrić (2010) smatraju kako je bijeli jelen životinjski prorok koji će donijeti svjež početak, a od trenutka njegova rođenja šumski će svijet poprimiti radikalno drugačiji

ustroj temeljen na posve novim vrijednostima. Ono što je izgledalo toliko neizbježno, prirodno, neupitno, pa i logično, odjednom je dovedeno u pitanje. Zašto bi životinje morale biti neprijatelji jedni drugima, zašto bi morale raditi o glavi onom slabijem od sebe? Zar u šumskoj zajednici ne bi mogao postojati po redak temeljen na ljubavi i poštovanju, suosjećanju (Majhut, Lovrić, 2010 str. 161)?

Nazor je hrabro uspostavio posve nove vrijednosti, vrijednosti koje je njegova junakinja afirmirala blagošću, suosjećanjem, požrtvovnošću, brigom za drugoga. Rođenje bijeloga jelena simbolizira upravo taj novi poredak i označuje rupturu u ustaljenom prirodnom slijedu uzroka i posljedica (Majhut, Lovrić, 2010 str. 153).

Na početku se romana odnos između šestogodišnje djevojčice, guščarice Anke, i od lovaca progonjene košute razvija u skladu s pripovjednim postupkom pustolovnoga romana: prvo će guščarica Anka spasiti život košuti sakrivši je u žbunje od lovaca, a potom će košuta spasiti Anku od divljine šume, omogućivši joj da prespava u jelenjem ležaju (Majhut i Lovrić, 2010). „Bila je to izranjena košuta, koju su lovci pogodili. Ona se šćućuri pokraj guščarice i pogleda je svojim krupnim očima. Kao da je molila djevojčicu, da je obrani i sakrije“ (Nazor, 2002, str. 9). Likovi međusobnim spašavanjem života uspostavljaju veze veće od onih koje poznajemo iz svakodnevnoga iskustva. One će postati temelj za kasnije moralne automatizme potrebne za razvoj zapleta (Majhut, 2005).

Naime, ovo djelo se strukturno može podijeliti na dva dijela: život u šumi i život među ljudima. Usto, podjela uključuje i razdvajanje tih dvaju pripovjednih ambijenata na dva potpuno samostalna, samosvojna i različito strukturirana svijeta. U početnoj se točki pripovijedanja dva svijeta nalaze u ravnoteži, međusobno nemaju ništa zajedničko, prostorno su odvojeni i udaljeni, a između njih ne postoje nikakve zajedničke poveznice. Međutim, splet okolnosti narušit će ravnotežu, nešto će ugroziti život junaka. Događaj pun straha i emocionalne napetosti spojiti će jedinke dvaju različitih svjetova na neobičan način. Junakinja Anka, naći će se u šumi u situacijama u kojoj je ugrožena egzistencija. Anka ni uza sva nastojanja ne može pronaći put povratka kući. U takvoj bezizlaznoj situaciji krajnjega očaja i nemoći pojavljuje se izvorni stanovnik toga prostora – košuta i čovjeku spašava život, nudeći mu dom i potrebnu sigurnost (Majhut i Lovrić, 2010, str. 163).

5.7. *Smrt*

Smrt kao riječ se spominje četiri puta. Već u samom početku Nazor spominje ubijanje „zvjeradi“ po šumama od strane lovaca. „ O podne zazvonilo bi zvono u obližnjem selu, i lovci

bi se vraćali u dvor. Gotovo svaki dan nosili su ubijena medvjeda ili vepra ili nekoliko lisicâ. Bilo je čak i vukova, koji su gubili glavu od kneza Boda“ (Nazor, 2000, str. 8). Jelen Vitorog govori životinjama kako je ubijeno njegovo jelenče od neprijatelja. „Naš neprijatelj, knez Bodo, ubio je moje jelenče. Dopusti mi, starosta Ljumo, da držim ovo čovječje lane uza se mjesto jelenčeta” (Nazor, 2000, str.17). Zmija je ugrizala Maricu za prst, te su je otac, stric i brat pokušavali bezuspješno spasiti. Čak su se pomirili sa sudbinom kako je djevojčica mrtva, ali ju šumski duh kako je Nazor nazvao Anku spasila. Čak je ubila kamenom zmiju, to jest zgnječila joj glavu. Što je iznenađujuće za Anku jer do sada nije spomenuto da bi napravila išta lošeg jer je do sad činila samo dobro.

Likovi nagađaju tko bi mogao biti šumski duh, a knez Bodo se rugao svemu tome, čak prijeti smrću. „Knez se Bodo tome rugao. On reče: “Kada bude doba lova, potražiti ću ga s mojim psima. Uloviti ću ga i objesiti usred sela” (Nazor, 2000, str. 26). Također prijeti i Martinu Radiću najstarijem čovjeku u selu, te misli da je djevojčica Anka mrtva i želi je zamijeniti njime. Po drugi put se spominje riječ objesiti. „Nađeš li vrelo, uzet ću te za guščara mjesto one “Gagarilove seke”, koju je zemlja progutala. Ne nađeš li vrelo, onda ću te objesiti o šljivu ispred tvoje kućice. Objesiti ću te koncem ovoga klupka, jer si mršav i lagan“ (Nazor, 2000, str. 27).

Kako je djevojčici Marici bio spašen život tako je šumski duh spasio život i starcu koji je skoro bio obješen. Poslije toga knez Bodo prijeti kako će ga živa zakopati usred šume. Kada je našao vrelo riječ smrt ovoga puta ima pozitivno značenje jer starcu obećava da će ga hraniti do smrti. Zanimljivo je da je Vuk Ovcoder izbjegao smrt, jer kad su fratri imali priliku ubiti ga, smilovali su se, te su ga samo naučili pameti pomoću batina. „I kiša batina prospe se na vukova leđa. Jedva živ pobježe iz staje u mrku noć“ (Nazor, 2000, str. 49).

Ulomak pod nazivom Žalost i tuga, prenosi događaje koji su se zbili u vrijeme lova kneza Bode na životnije. Ovdje se događaji nižu jedan ispod drugoga, vjerojatno da se stvori napetost koja se zbila u šumi. Prije nego je knez Bodo ubijen Zlatokosa, dok je bila na krilima orla vidjela je među zvijezdama kako se jedna rasprsnula u krvave kaplje i odmah je otišla u šumu. Tu je dakle povezanost prirode i smrti, jer je jednog dana zapravo svima nama suđeno umrijeti. U šumi je saznala da je vepar Kiso ubio kneza Boda. Nadalje se saznaje da je vepar poginuo od uboda noža, a knez od njegovih zubi. Vuk Ovcoder se sa zmijom htio osvetiti Zlatokosi. Lovci su ubili vuka Ovocdera, a bijelog jelena zarobili. Tu je prisutna i usporedba tuge između životinja i ljudi. Knez Urlik je tugovao za ocem, a životinje za otetim jelenom. „Naredi, da za deset dana budu u znak tuge zatvoreni svi prozori na njegovu dvoru. U šumi je sve tugovalo za otetim jelenom. Ptice nijesu više pjevale, potoci nijesu više žuborili, grane nijesu šumjele. Kao da je sve umrlo u zelenom lugu“ (Nazor, 2000, str. 54).

U *Bijelom jelenu* može se vidjeti i nasilje nad djecom: „Smatra se da neke bajke nisu namijenjene djeci zbog nasilja kojim one obiluju. Postoje mišljenja da bajke s nasiljem ne bi trebalo čitati djeci, a opet neki smatraju da je to bitan dio za djecu u borbi protiv nasilja (Pintarić, 2008, str. 31).

S nasiljem se mnoga djeca mogu poistovjetiti, a u bajci poput ove djevojčica nakon nekog vremena rješava sve svoje probleme i postaje sretna u životu. To je ono što bajke koje prikazuje nasilje žele pokazati. Djeca koja trpe nasilje mogu naći nekoga kome je teško kao i njima i shvatiti da rješenje problema negdje postoji. Shvaćanju da krivci nisu oni i da stradavaju jer su slabi i nezaštićeni. U bajkama zlostavljači na kraju stradaju. Nazor više teži klasičnim bajkama pa i načinu na koji se u njemu prikazuje nasilje. On ga prikazuje eksplicitno i to najčešće kao neku borbu. Može se dogoditi i napad na slabije osobe koje se ne mogu oduprijeti (Pintarić, 2008, str. 32).

Šuma za suhonjavu djevojčicu znači sigurnu smrt u raljama divljih zvijeri, no povratak u vlastiti, ljudski svijet, kao sigurnu oazu, posve je kao mogućnost isključena (Majhut i Lovrić, 2010, str. 163).

Likovi koji se pojavljuju su pozitivni i dobri: mladi Ulrik, Marica, Milica, Luka, Pavao, te životinje; bijeli jelen, orao Gvozdenkljun, medvjed Ljumo, Čuk... Zli likovi su vuk Ovcoder, zmija i knez Bodo, koji ne posustaju u činjenju zla. Anka u šumi stječe mnogo šumskih prijatelja, a u samom zapletu bajke prikazuju se njezina plemenita djela koja utječu na druge. Kada je knez Bodo lovio košutu koju je Anka sakrila upitao ju je za košutu, ali ona nije htjela lagati. Bez obzira kakvi su drugi bila prema njoj, ona je ostala čista srca i samo je šutjela, što je još više razljutilo kneza, te joj je opet uputio „ružne“ riječi (odranice, Gagarilova seka), na koje se ona nije obazirala, ni čak kada ju je knez pogodio kamenom. „Knez se Bodo naljuti: “Čuješ, odrpanice jedna! Što je s košutom?” Anka šuti. Onda se knez zacrvni od ljutine kao rak. “Da si mi blizu, sve bi ti kosti pucale. Gagarilova seko, hoćeš li progovoriti”(Nazor, 2000, str. 10)?

Također se i gusak Gagarilo, narugao Anki jer joj je košuta pobjegla. Anka se nije naljutila, nego je na potoku oprala svoju ranu, ali tek nakon što je prvo oprala rane košuti. Kada je otišla živjeti među životinje, nastavila je i dalje pomagati ali prikriveno kao šumski duh. Tako je pomogla Pavlu da nađe izgubljeni novčić, Marici od ujeda zmije, te starcu Martinu naći vode. Kako su životinje njoj pomogle ona je uzvratila drugima. Čak i sin kneza Bode, Ulrik i kneginja pomažu Pavlu u daju mu srebrn novčić. Šumski duh je davao znakove knezu pomoću vlasi svoje kose. Čuvao je knez Ulrik sve vlasi koje mu je nosio golub Sivko, ali se ne govori se točan broj već se navodi da je od vlasi spleo pletenicu, po tome se može pretpostaviti koliko puta je Anka (šumski duh) pomogla u nevolji.

Ovcoder je uporno htio napakostiti svima oko sebe, a posebno dobrim likovima pa je završio pretučen. Ljudi su ga uhvatili jer im je štetio. Sve zlo koje je on uporno namjenjivao drugima, vratilo se njemu. Kralj Bodo cijeli je svoj život bio zao. Čak je ranio Anku, pogodio ju je kamenom. Na kraju Anka postaje ženom njegova sina. Siromašna gušćarica postala je dijelom njegove obitelji i dobila je dio njegova kraljevstva.

5.8. *Strah*

Sama riječ strah u priči se spominje deset puta. Također se strah može vidjeti po fizičkim i unutarnjim obilježjima koje djevojčica proživljava. Dva puta se spominje kako je Anka drhtala od straha, te se četiri puta spominje kako je osjetila taj strah. U prvom dijelu, već je prisutan strah sirotice Anke od guska Gagarila, koji je bio veći i snažniji od nje. „Jedna od tih gusaka, mužjak Gagarilo, bio je gotovo veći i snažniji od gušćarice Anke. Ona ga se malko bojala i morala je voditi guske na pašu, kuda je on htio“ (Nazor, 2000, str. 7).

Bojala se i gospodara pred kojim ni usta nije otvarala. Ležala je usred grma dok je čuvala guske, gdje se skrivala od pogleda s dvora i kneza. Dok je ranjena košuta ležala pored nje, začuđujuće nije pokazala strah ili uzvratila kad ju je knez Bodo pogodio kamenom, već je više bila zabrinuta za samu košutu, gdje djevojčica stavlja druge ispred sebe, bez obzira na to što je ona ranjena, te time pokazala da nije sebična, već štoviše pokazuje prema životinji samilost, a koju ona nije dobivala od drugih. Nakon što je košuta pobjegla pozvala je guska da idu natrag u dvor. Gusak joj je odgovorio da joj se spremaju batine, a djevojčica je probljedjela, te tu tek nakon svega treći put fizički pokazuje strah. „Djevojčica probljedi. Pogleda dvor: u njemu su knez i njegovi panduri; pogleda šumu: u njoj su vukovi i medvjedi. U dvoru je čekaju psinke i batine, u šumi strah, glad, žega i studen“ (Nazor, 2000, str. 8). Bez obzira što je znala da ju čekaju batine, ipak je nagovarala guska da se vrate, iako to otvoreno nije rekla.

Riječ zadrhta spominje se dva puta, prvi put je srce djevojčici zadrhtalo dok je bila sama u šumi. Kada je košuta nosila Anku prvi put na leđima, ona je njoj uzvratila tješeci je, jer Anka nije znala kuda idu. Drhtala je od straha, a kada je čula zavijanje vukova, pisac koristi i glagol „poboja se“ kao da je želio uvećati njezin strah. Kada je djevojčica odgovorila na kosovo pjevanje, prestraši se kao i ostale ptice. „Zar u ovoj šumi ptice pjevaju čovječjim grlom?“ vikne ona kosu, ali se kos prestraši i pobjegne kričeći kao lud: „Čovjek je u jelenjem ležaju! Čovjek je u jelenjem ležaju!“ „Čovjek! Čovjek!“ kriknuše malene ptice grmuše po svim granama. „Čovjek! Čovjek!“ zakrešti soko, koji je krstaro iznad šume“ (Nazor, 2000, str. 14).

Nazor također koristi i riječ „spopade“ kada su za djevojčicu saznale životinje.“ Spopade je velik strah. Ona se vrati u ležaj i sakrije se u grm“ (Nazor, 2000, str. 14). Djevojčica nije pokazivala strah od kad se bijeli jelen pojavi, čak ga je i tješila. Osim djevojčice strah je osjetio i starac Luka kad je ugledao vuka. Životinja je također bila prestrašena. On nije probljedio već je drugačije reagirao nego Anka, ispao mu je štap iz ruke. Pisac upotrebljava i tri puta riječ strašno i to kada je starac drugima htio opisati što se dogodilo.

6. MATO LOVRAK

Mato Lovrak rođen je 8. ožujka 1899. u Velikom Grđevcu kod Bjelovara. Matin otac je bio krojač, imao je svoj krojački obrt, te uz prihode od toga obitelj nikada nije oskudijevala. Otac se zanimao za knjigu. A sam Mato jednom je rekao:

„Ako se dar za pisanje od nekog nasljeđuje, mnogo toga mogu zahvaliti svom ocu“ (Brešić, 1997, str. 826, prema Lovrak, 1963).

Kao učitelj radio je 35 godina u mjestima Kutini, Ilovskom Klokočevcu, Velikom Grđevcu, Velikim Zdencima i Zagrebu (Hranjec, 2004, str. 57, prema Lovrak, 1973, str. 8). Na samom početku Lovrak je pisao kraće prozne vrste, prvo njegovo objavljeno djelo bilo je Strašan san 1924., zatim zbirke Slatki san 1930., Doka Bedaković i Francek Drugi Hrabri 1938., te Naši dječaci 1954., Dobra oluja 1959., Putovanje od 35 koraka 1963. i Katićev dom 1964. Sve su to bile pripovijetke, najave njegovih romana (Hranjec, 2004).

U drugom razdoblju svog stvaralaštva, nakon Drugoga svjetskog rata, Lovrak nastavlja pisati niz dječjih romana i pripovijedaka. Roman Dječak konzul objavljen je 1954., Prozor do vrta 1955. i Tri dana života 1957. u kojem se kritički osvrće na školski sustav Jugoslavije. Zatim slijede romani Devetorica hrabrih 1958., Iskrice 1959., te Zeleni otok 1961.

Godine 1933. objavljena su prva dva Lovrakova romana „Djeca Velikog Sela“ (Vlak u snijegu) i „Družba Pere Kvržice“. Ta se godina smatra početkom novog razdoblja u dječjoj književnosti (Hranjec, 2004). Do 1970-ih godina Družba je izdana u više od dvadeset izdanja. Lovrak objavljuje nova djela u kontinuitetu, gotovo svake godine, osim u 1940-tim godinama. Među posljednjima je opus biografske trilogije: Slamnati krovovi, Gimnazijalac i Preparandist, objavljene od 1963. do 1972. godine. Tijekom cijeloga svog radnog vijeka Lovrak je bio književno vrlo produktivan – objavio je dvadesetak romana, i više od 300 kratkih književnih tekstova – pripovijetki, priča, igrokaza, crtica i dr. Djela su mu prevedena na više stranih jezika (češki, njemački, poljski, mađarski, slovenski, albanski i dr.), dramatizirana i ekranizirana. Romani Vlak u snijegu i Družba Pere Kvržice dulje su od pedeset godina dio obvezne školske lektire (Crnković, Težak, 2002, str. 366-367).

Premинуo je 13. ožujka 1974. godine u Zagrebu. U rodnom Velikom Grđevcu, u njegovu čast, izgrađen je i „Kulturni centar Mato Lovrak“. U sklopu manifestacije od 1993. godine dodjeljuje se i nagrada „Mato Lovrak“ za najbolji roman za mladež napisan na hrvatskom jeziku u protekloj godini.

7. DRUŽBA PERE KVRŽICE

7.1. O postanku djela

Mudrovčić i Pavličić (2014) u svom članku ističu kako se u književnosti Lovrak javio 30-ih godina 20. stoljeća te se aktivno zadržao četrdeset godina. Svoj književni rad započeo je kao pripovjedač i pisac novela za odrasle, a potom se posvetio stvaralaštvu za djecu. O njegovoj veličini i značaju u hrvatskoj književnosti svjedoči i činjenica da je cijelo jedno književno razdoblje nazvano njegovim imenom.

Naime, 1933. godine pojavljuju se dva najuspješnija Lovrakova romana – *Vlak u snijegu* i *Družba Pere Kvržice*. Lovrak je u hrvatsku dječju književnost unio realističke smjernice te ih uspješno prilagodio djeci. Svojim realističnim pripovijedanjem mijenja dotadašnje dječje romane zamjenjujući fantastičnu priču realističnom pripovijetkom. U hrvatsku prozu unosi nešto novo: stvarne događaje i dječje probleme zasnovane na realnim temeljima čime doprinosi dinamičnosti radnje i uspijeva motivirati djecu na čitanje (Mudrovčić, Pavličić, 2014, str. 164). Cijelo njegovo stvaralaštvo popraćeno je čvrstim pedagoškim pečatom, a i sam je često naglašavao pedagoški aspekt svojih djela: "Djelo mora imati odgojnu tendenciju" (Lovrak, 1951, str. 92).

Crnković i Težak (2002) u svojoj knjizi govore o Lovraku kao učitelju koji je radio u seoskim sredinama, a je bio ponukan svojim iskustvom te seoska djeca zauzimaju glavne uloge u njegovim djelima. Lovrak vjerno opisuje dječji svijet tridesetih godina 20. stoljeća ne skrivajući od djece stvarnost, ali je na zanimljiv i sebi svojstven način približava djeci i tako stvara jednostavan, razumljiv i prihvatljiv stil.

U književnost uvodi "dječji roman kao najprikladniji žanr, skupinu djece ili dječju družinu, selo kao najčešću pozornicu radnje romana, učitelja kao izravnog ili skrivenog pokretača, krupni pothvat koji djeca u romanu ostvaruju, dječake kao najčešće aktere, svijest djece o društvenim prilikama, o klasnim sukobima, o borbi malih ljudi za održanje i za ljudska prava i posebno likove bistrih dječaka iz siromašnih slojeva, 'dječake s kvržicom', koji imaju ideje, teže za nekim ciljevima i sposobni su da kao vođe organiziraju družine i oduševе ih za društvene ciljeve" (Crnković, Težak, 2002, str. 364).

U Lovrakovim djelima mogu se vidjeti elementi obiteljske prilike i nasljeđa, selo i seoski način života, sloboda i slobodna skitnja u selu, divljenje učitelju. Upravo u tom odgojno - obrazovnom procesu, prema Mati Lovraku, učenik mora biti aktivan u odgojnom procesu i

dokazivati se svojim radom, treba ga od malih mogu navikavati na rad, a učitelj mora probuditi dječje zanimanje za školom (Hranjec, 2006, str. 72).

Roman o djetinjstvu nije avanturistički, tj. roman u kojem junak prelazi vlastite granice, nego opisuje prizore iz stvarnog života i koliko god te dječje avanture bile u njemu poželjne, nije se smjelo prelaziti granice. Kako već znamo općepoznato je da dječji roman bude kratak i da je njegov stil i izraz jednostavan, te da su završeci sretni. (Crnković, Težak, 2002).

7.2. *Kratak sadržaj*

Roman započinje prvog lipnja u selu. U rano jutro buđenjem glavnog lika Pere, koji je bio pomalo boležljiv i imao vrućicu. Svako jutro bi rano vodio kravu na pašu prije odlaska u školu. Tamo se prisjećao razgovora koji je u noć načuo od oca i majke o starom mlinu. Naime selo je imalo svoj mlin, no prema njemu je vodio most koji se urušio pa su seljaci morali odlaziti u daljnje susjedno selo voziti žito na mljevenje, jer nisu bili složni da bi ga popravili. Jedni su bili za to da se popravi most, a drugi su bili protiv. Tako je zadružna vodenica godinama propadala zbog nesloge seljana. Pero zbog toga odluči uz pomoć svoje družbe (Divljak, Budala, Medo, Milo dijete, Šilo) obnoviti seoski mlin. Zamolio ih je da se popnu na gazda Markovu trešnju kako bi im pokazao mlin u nadi da će htjeti provesti njegovu ideju u djelo. Poslije toga su odlučili pojesti trešnje, ali su bili ulovljeni u krađi, te su otrčali do starog seoskog zvonika kako bi se dogovorili oko mlina. Bili su zadivljeni pogledom prema mlinu i složili se da otiđu tamo što prije. Nadzornik ih je popodne oslobodio nastave, pa su krenuli put mlina. Svi su išli osim Milog djeteta kojemu su naškodile trešnje. Kada su došli, dočekalo ih je onečišćeno jezero i stara napuštena vodenica. Našli su i bunar te se složili da je bitno prvo njega očistiti kako bi imali pitku vodu. Istraživali su vodenicu i zapuštenu mlinarevu kuću. Zbog nevremena, dječaci su se sklonili u mlinarevu kuću. Kad je kiša prestala bili su već toliko žedni da su pokušali piti kišnicu, odjednom su čuli i plač u blizini. Bilo je to Milo dijete kojeg je po putu uhvatila oluja, ipak je odlučilo doći i biti s njima. Donio je vode, a u selu čuo da se svima spremaju batine. Drugi dan se nisu usudili ići u mlin. Tek dan kasnije spremili su se sa alatom za rad i hranom kako ne bi bili gladni. Očistili su bunar, tako što je Medo dobrovoljno odlučio spustiti se na dno. Pritom je pao u nesvijest zbog ugljične kiseline. Na kraju dana Pero nagovori družbu da ga spuste u bunar, zbog toga se nahladio. Peru kao vođu za to vrijeme dok ga nije bilo mijenjao je Divljak, ali kada se Pero vratio, Divljak se naljuti što više nije bio glavni i pobjegao je iz družbe. Za sobom je povukao i Budalu. Zato što ih je bilo premalo u družbu su primili nove

članove – Miloša i Đorđa, ali i dvije djevojčice Mariju i Danicu, jer im je Divljak odao tajnu gdje se nalaze. Divljak se nije bojao Perinih prijetnji, usudio se uništavati vrt i išarati crteže na mlinu. Brzo su se pokajali i popravili svu štetu. Planirali su predati mlin selu na zadnji dan škole, zbog toga su otkrili učitelju tajnu, koji je došao vidjeti mlin. Na kraju su svi zadovoljni proslavili zadnji dan škole i predaju mlina selu, svi su bili ponosni na Perinu družbu.

8. BIOETIČKI MOTIVI U ROMANU DRUŽBA PERE KVRŽICE

8.1. *Priroda*

Ruralnu dječju družinu čine seoska djeca. Najveći dio svog vremena provode u igri na selu, a ponekad kroz igru obavljaju i društveno korisne poslove. Na primjer popravak zadružnog mlina. Do sada smo već utvrdili da je Lovrak uživao pisati o selu, volio je seoski način života i najbolje ga je poznao. Tako je isto i sa seoskom djecom. U svojim djelima prikazuje nam igru seoskih dječaka. U svojim igrama, djeca oponašaju odrasle i uživljavaju se u njihove uloge. Lovrakovi dječaci žive u sintezi igre i rada.

U Družbi Pere Kvržice, glavna radnja je popravak starog mlina. Djeca se na to odlučuju, povedeni Perom, jer to vide kao oblik zabave, ispunjenje slobodnog vremena, a opet će napraviti i nešto korisno. Lovrakova seoska djeca imaju usađene radne navike, ali to ne znači da su prestali biti djeca niti su izgubili dječje atribute (Zalar, 1983).

Zima (2011) navodi kako se „vezanost za selo i seosku sredinu u Lovrakovom opusu odražava u velikom broju romana kao mimetiziranje zapuštene, socijalno raslojene seoske sredine u kojoj se snažno osjeća podjela na bogate i siromašne i čija je populacija u nepremostivom rascjepu između tradicije, koju Lovrak karakterizira kao izrazito zaostalu i inertnu, i novih socijalnih elemenata, čiji su nositelji radnje redom seoski učitelji.

Novi su socijalni uvjeti za Lovraka higijena i školovanje djece te, u pojedinim romanima, borba protiv alkoholizma i uvođenje poljoprivrednih tehnoloških novosti, no u sredini koju Lovrak opisuje ti uvjeti uglavnom ne nailaze na razumijevanje ni potporu odraslih. Primjeri toga su Perov odlazak na pašu rano ujutro prije škole.“ Za kratko je vrijeme Pero vodio kravu u polje. Treba s njom poći od kuće do šume uskim travnim puteljkom. Krava pase na tom putu. Pero mora paziti na nju da ne zagriže ni lijevo ni desno od puta, jer bi to onda bio kvar“ (Lovrak, 2015, str. 5). Tako, primjerice, školovanje djece ne nailazi na razumijevanje i potporu odraslih, već za roditelje automatski znači i par ruku manje za brigu o stoci i poljima.

„Istina, učitelj stalno govori: 'Ponesite, djeco, knjigu i na pašu, pa ispred krave čitajte. Pero je mislio: 'To je pametno, da je činio tako, sada bi mu bila pri ruci“ (Lovrak, 2015, str. 5).

8.2. *Djeca*

U Lovrakovom dječjem romanu češće se pojavljuju dječaci nego djevojčice, te oni imaju glavne uloge. To nije slučaj samo u našem dječjem romanu, nego i u svjetskom. Rijetko su ti dječaci sami, okupljeni su u družine koje imaju svoga vođu. Ukoliko i postoji lik djevojčice u romanu, uglavnom je u nekoj sporednoj ulozi (Zima, 2011, str. 88). Autor više nijansira individualne likove i njihove karakterne osobine. Primjerice, na samom početku djela upoznaje nas s likovima i njihovim nadimcima koji nam već ponešto govore o njima samima, a kasnije ih kroz njihove pothvate još bolje upoznajemo (Težak, 1993). Dob djece je od devete do jedanaeste godine. Ujedinjuju se u skupine ili družine, družine imaju svoje vođe, oni imaju svoje pouzdane zamjenike (Šilo), ali i protivnike (Pero). Pronalazimo i nevaljale likove (Divljak), siročad, slabiće i kolebljivce (Budala, Milo dijete), bistre, lukave, poduzetne, tromе i pedantne likove.

Preko likova vođa Lovrak zapravo prenosi svoje stavove, kroz njih tumačimo Lovrakova socijalna i literarna htijenja. Svi Lovrakovi likovi vođa, „dječaci s kvržicom,“ zapravo se bore za općeljudske interese. Žele pravedan kolektiv, jednakost, izlazak iz bijede i poroka, tople međuljudske odnose. Bore se za prirodu i njeno očuvanje, za obnovu i izgradnju. Lovrakovi istaknuti dječaci su sjajni organizatori, okupljaju ostale oko sebe, organiziraju posao, dijele zadatke, prepoznaju neprijatelja i bore se protiv njega, disciplinirani su i isto traže od svoje družine i od svog protivnika uvijek traže priznanje poraza.

Upravo oko tih likova, „dječaka s kvržicom“ okupljeno je najviše posebnosti Lovrakova romana. Ti likovi nisu obična djeca, svojim djelima zapravo nadilaze svoje mogućnosti dok s druge strane u sebi imaju dječje sklonosti i želju za akcijom kao i druga djeca. Ono što Crnković naglašava jest da su ti likovi zapravo predstavnici određene, ratne, generacije (Crnković, 2000).

U njegovoj družini je šestero dječaka uključujući i njega. Imaju nadimke koje su stekli u školi. „Jednom vele Budala, drugog zovu Šilo. Trećemu govore Medo. Četvrtom viču Divljak. A peti, onaj najmanji, ima lijepi nadimak. Zovu ga Milo dijete“ (Lovrak 2015, str.12). Samo Pero još nije imao nadimak. Unatoč zajedništvu svi imaju svoje osobnosti, svoje pozitivne i negativne karakterne crte: Medo i Šilo pravi su prijatelji i dobri radnici, Milo dijete, tjelesno najslabiji, s jakom željom da pridonese zajedničkom cilju, Divljak i Budala su negativci, na što autor upućuje već nadimcima, jedan je ljubomoran i neotesanac, drugi slabić. Iznad svih je vođa, Pero. I u njegove postupke i izjave pisac kadšto utkiva pouke, pedagoške maksime, no on je dječak od krvi i mesa, boji se, bježi kao i družba iz škole i on krade susjedove trešnje, ali

je ujedno superioran duhom, vrstan organizator koji uz uzvik „Kvržica“ uvijek pronalazi izlaz iz teškoća (Hranjec 2006, str. 75-76).

8.3. *Karakterizacija likova*

Hranjec (1998) navodi kako se „Lovraku ne može poreći umješnost u modeliranju dječjih likova, poglavito spomenute dvojice u romanu. No, stvorio ih je socijalno angažiran pisac koji je stremljenja iz ne dječje literature jednostavno prenio u dječju; uz to bio je i pedagoški djelatnik i njegova su djeca pognuta pod teretom uloga. Prejaka vremenska, ideološka odredljivost svojevrсна je slabost Lovrakovih junaka.“

Tipovi karakterizacije Lovrakovih likova prema Dikliću (2000) su: etička karakterizacija, sociološka karakterizacija, govorna karakterizacija i psihološka karakterizacija. Etička karakterizacija obuhvaća društvene uvjete za stvaranje moralnih normi. Etički profil Lovrakovih likova vidljiv je u njihovim postupcima, ponašanju i djelovanju u životnoj sredini, stavovima prema svijetu te u uzajamnim odnosima likova. Stoga, kada je riječ o etičkoj karakterizaciji Lovrakovih likova, vidljiva su dva oblika pojedinih karaktera: individualni i kolektivni. Sociološka karakterizacija se uglavnom javlja kao dopuna etičkoj. Njome se utvrđuju socijalne odrednice lika kao što su klasna pripadnost, ekonomski položaj, utjecaj životne sredine na ponašanje i tako dalje. Psihološka karakterizacija nije zastupljena kao etička i sociološka. Razlog tome je što „emocionalni i intelektualni život njegovih junaka nije bogat i raznolik“ (Diklić 2000, str.127)

Njegovi likovi raspoznaju se u akciji, imaju svoje individualne crte, no čitatelj će prije zapamtiti kolektiv, nego pojedinca. Govorna karakterizacija odnosi se na govor likova. Taj govor njih na određeni način određuje i izgrađuje njihov karakter zajedno s ostalim tipovima karakterizacije. Primjeri su poštapalice Saperlot, Kvržica, pa i sami nadimci likova.

Što se tiče likova u Lovrakovim romanima, bitno je istaknuti da se oni uglavnom okupljaju u kolektiv ili družbe. Majhut (2005, str. 200) ističe kako „svaki napor unutar djelovanja družbe mora biti prikazan kao neophodan za ukupni rezultat. Pri tome svaki član družbe ne sudjeluje naprosto mehanički u pridodavanju i svog dijela napora rješavanju zadatka već daje svoj vrlo osobni doprinos.“ U svakom kolektivu ističe se vođa, a u sukob stavlja dva pojedinca, uglavnom iz različitih društvenih slojeva. Likovi djece nadmoćni su nad odraslima, a jedini odrasli lik koji ima funkciju u djelu, lik je učitelja.

8.4. *Strah*

Kada su dječaci odlučili urediti mlin, prvo što su htjeli je očistiti bunar kako bi imali pitku vodu. Medo se odlučio spustiti u bunar kako bi izmjerio do kuda seže voda. Ali se onesvijestio, te su ostali dječaci iz družine bili u panici. „Polako ga spuštaju. On iz dubine više veseo. Najednom zamuknu kao presječen“ (Lovrak, 2015, str.67). „Milo dijete udari u plač, a Budala kriknu i pobježe prema selu. U taj čas vikne Divljak: a nisam ništa kriv! I potrči prema selu za Budalom. Peru, Šila i Milo dijete jednako zahvati veliki strah te nagnu bježati i oni prema selu za onom dvojicom“ (Lovrak 2015, str. 68).

Na ovom primjeru straha koji se uvukao među dječake vidljivo je kako je Pero, unatoč svim karakteristikama „nadmoćnog“ dječaka, dječak koji nije neustrašiv. Ipak, ono što ga u tom slučaju razlikuje od drugih dječaka u družbi je to što prvi savladava taj strah (Težak, 1993). Pero zaključuje kako je Medo došlo slabo jer je u bunaru ugljična kiselina. Odluče ga nastaviti čistiti, ali ovaj put opreznije. Kada je došlo vrijeme ručka Medo im je sve objasnio. „Učiteljeva pričanja ipak vrijedi zapamtiti. Sjećam se da nam je učitelj jednom govorio kako se na dnu starih, zapuštenih bunara može katkad naći otrovne ugljične kiseline“ (Lovrak, 2015, str. 70). Također su bili u strahu i od batina, kao riječ se spominje pet puta.

8.5. *Smrt*

Riječ smrt se spominje jednom, te u pridjevu riječi smrtno. Prvi put se spominje kada su spašavali Milo dijete pomoću čamca, te je on zamislio smrt pred očima. „Čamac se jako nagnuo i malo da se ne izvrnuše u vodu. Milo dijete je zažmirilo prije smrti. Šilo je naoko hrabar, a zapravo mu se gaće tresu od straha“ (Lovrak, 2015, str. 75). U romanu Družba Pere Kvržice pojam toplog doma ne postoji i izostaju opisi djece u obiteljskom okruženju. Odrasli su zaostali, djeca dobivaju samo batine i koprive, ništa im nije pruženo, ističu Crnković i Težak (Crnković, Težak, 2002, str. 364). Takvih je situacija čitav niz, primjerice kad Pero govori Šilu: „Bez tebe će mi biti kao bez brata rođenog. Ali kad je tvoj otac strog, nemoj dolaziti u mlin. Ubit će te.“ (Lovrak, 2015, str.28). Riječ ubiti se spominje tri puta i to samo kao primjer kada družina navodi usporedbu, to jest upotrebljava tu riječ kao upozorenje što se moglo dogoditi. Na primjer kada su spuštali Peru u bunar, dječaci su bili neoprezni, te je Pero zavikao na njih. „Vi ste zaista prava, nepažljiva stoka! Mogao sam se ubiti! Ipak nisam! Pogledajte! Stojim u vodi“ (Lovrak, 2015, str. 31).

ZAKLJUČAK

Kroz ovaj rad osvrnula sam se na autore knjiga *Bijeli jelen* i *Družba Pere Kvržice*, te izdvojila najbitnije bioetičke elemente. U pisanju rada sam došla do zaključka kako je lektira za osnovnoškolsko obrazovanje veoma bitna, kako u izboru knjiga tako i u njezinim sadržajima.

Lektira u razrednoj nastavi zauzima važno mjesto jer joj je cilj odgoj budućih čitatelja koji će samostalno uočavati i prihvaćati vrijednosti literarnog izričaja. Kod učenika se potiče i razvija komunikacija s književno-umjetničkim djelima te upoznavanje s književnim vrstama. Kroz čitanje učenici bogate vlastiti rječnik, vježbaju percepciju, sposobnost učenja i pamćenja što je važno za opći i osobni razvoj.

Također, bitno je učenicima ponuditi mogućnost izbora između više knjiga pazeći tako na njihove želje i interese te razvijati slobodu čitanja i ljubav prema čitanju. Čitanje lektirnih djela pridonosi osposobljavanju učenika za samostalan rad i učenje kod kuće čime se razvijaju odgovornost i radne navike. Generacije najmlađih učenika s ushićenjem i zadovoljstvom prihvaćaju književna djela Vladimira Nazora i Mate Lovraka. Svako dijete u njima pronalazi bar jedan događaj s kojim se može poistovjetiti. Radost, sreća, tuga i žalost trenutci su koji se isprepliću u romanima, a tako je i u stvarnom životu. Nazorova i Lovrakova djela su izuzetno bliska dječjim životnim iskustvima i svakako mogu pozitivno djelovati na njihovu socijalizaciju, život u prirodi i odnos prema životinjama.

Nadalje Težak se pita koliko i što točno znamo o moralnosti kod djece? Razumije li dijete apstraktne pojmove kao što su dobro i zlo, i prije svega, postoji li ispravna metoda odgoja i način predstavljanja definicije takvih pojmova koji su na neki način ovisni o situaciji u kojoj se nalazimo? Poznato je da su djeca u najranijoj dobi pretežno usredotočena na sebe, te teže poimaju tuđe potrebe i percipiraju njihovu važnost u odnosu na svoje. Dijete je vođeno svojim interesima kako bi se izazvao osjećaj ugone. Već sredinom druge godine života dijete razvija prve preduvjete za razvoj moralnog ponašanja, čiji je cilj ponašanje prema spoznaji dobrog (Težak, 1996).

Da bismo mogli kvalitetno djelovati kao budući odgajatelji bitno je osvrnuti se i na bioetički odgoj kroz književnost koja se nudi učenicima. Najmlađima svakako treba predložiti razne probleme s kojima će se suočiti u životnim situacijama, njihovu složenost te njihovu osobnu odgovornost u rješavanju problema. Mladi se moraju pripremiti za taj novi sustav života, s nezaobilaznom obvezom brige o svojem opstanku i dobrom ponašanju, usklađivanju svojih ciljeva sa zbiljom postojanja drugih bića koja isto tako imaju svoje ciljeve. Svakako im

valja nastojati usuglasiti se i djelovati zajedno s drugim ljudima u očuvanju zdravlja svih i u neremećenju i unapređenju životnog okoliša kao općeg doma.

Dakle, može se zaključiti kako je čitanje i izbor lektire, od iznimnoga značaja u životu učenika. Jer kada se izdvoje izabrani bioetički motivi, te pobliže pogledaju kroz izabrane knjige, mogu se uvidjeti važne stavke koje su bitne za djecu kao pojedinca. Prema tome je nužno neprestano raditi na unapređenju nastave književnosti i lektire, propitivati stavove i interese učenika o čitanju lektire te također uzimati u obzir i same bioetičke motive prilikom sastavljanja popisa lektire.

LITERATURA

1. Bratulić J. (2015). Vladimir Nazor kao učitelj. U Biličić A., Nazorovi dani (str. 5-18). Mjesto izdavanja: Postira.
2. Brešić, V. (1997). *Autobiografije hrvatskih pisaca*. Zagreb: AGM.
3. Crnković, M. 1979. Nazorovi radovi za djecu u časopisu Mladi Hrvat. U *Nazorovo stvaralaštvo za djecu*. Zagreb: Školska knjiga.
4. Crnković, M. i Težak, D. (2002.) *Povijest hrvatske dječje književnosti od početaka do 1955. godine*. Zagreb: Znanje.
5. Diklić, Z. (2000), Metodičke teorije karakterizacije lika i naznake o njihovoj primjeni na Lovrakove likove. U: Strugar, V. (ur.), *Mato Lovrak u hrvatskoj školi*. Bjelovar: Ogranak Hrvatskog pedagoško-književnog zbora BBŽ, Čvor Bjelovar, 121-131
6. Hranjec, S. (1998). *Hrvatski dječji roman*. Zagreb: Znanje.
7. Hranjec, S. (2004). *Dječji hrvatski klasici*. Zagreb: Školska knjiga.
8. Hranjec, S. (2006.) *Pregled hrvatske dječje književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
9. Idrizović, M. (1984). *Hrvatska književnost za djecu, Sto godina hrvatske dječje knjige*. Zagreb: Nakladni zavod Matice Hrvatske.
10. Lovrak, M. (1951). Tehnika pisanja književnog djela za djecu, U *Republika*, (str. 92-96.)
11. Lovrak, M. (2015.) *Družba Pere Kvržice*. Zagreb: Mozaik knjiga
12. Majhut, B. (27.1.2015.) Treba li nam nova povijest hrvatske dječje književnosti?. *Fluminensia* str. 189-202
13. Majhut, B., Lovrić, S. (12.02.2010.). Središnji motiv Genoveve i njegove reinkarnacije u hrvatskoj dječjoj književnosti. *Kroatologija*, str. 149–168.
14. Majhut, Berislav. 2005. *Pustolov, siroče i dječja družba: hrvatski dječji roman do 1945*. Zagreb: FF Press.
15. Nazor, V. (1949). *Kristali i sjemenke*. Zagreb: Nakladni zavod Hrvatske.
16. Nazor, V. (1983). *Bijeli jelen*. Zagreb: Školska knjiga.
17. Nazor, V. (2002). *Bijeli jelen i druge bajke, poezija*. Zagreb: Zagrebačka stvarnost.
18. Pintarić, A. (2008). *Umjetničke bajke – teorija, pregled i interpretacija*. Osijek: Filozofski fakultet u Osijeku.
19. Pavelić J., Temkov K. (2014). Zašto djeca trebaju učiti bioetiku. *Medix*, br. 75/76

20. Rosandić, D. (2005). *Metodika književnog odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Školska knjiga.
21. Švogor Šipek, A., Krznar T. (23.11.2015.). Učestalost pojava tema odgoja i obrazovanja u programima znanstvene konferencije Lošinjski dani bioetike u razdoblju 2002.-2014. *Nova prisutnost*, str. 127-146.
22. Terzić, K. (2016). *Mit i bajka u djelima Vladimira Nazora*. (Završni rad). Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Pula, Hrvatska.
23. Težak, D. (1993) „*Vlak u snijegu*“ i „*Družba Pere Kvržice*“ *Mate Lovraka*, U: Ključ za književno djelo. Zagreb: Školska knjiga.
24. Težak, D., Težak, S. (1997). *Interpretacija bajke*. Zagreb: DiVič.
25. Zalar, I. (1983). *Dječji roman u hrvatskoj književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
26. Zima, D. (2011). *Kraći ljudi – Povijest dječjeg lika u hrvatskom dječjem romanu*. Zagreb: Školska knjiga.

BIOGRAFIJA

Lucija Saratlija rođena je 8. svibnja 1994. godine u Njemačkoj. Nakon pete godine života sa svojom obitelji seli u Hrvatsku u mali grad Garešnicu. Završila je Osnovnu školu Garešnica, te nakon toga upisala Srednju školu „August Šenoa“, smjer opća gimnazija. Nakon završetka srednjoškolskog obrazovanja, upisuje Učiteljski fakultet – Odsjek u Čakovcu, Učiteljski studij, modul: informatika. Tijekom svog školovanja na fakultetu završila je četiri semestra Hrvatskog znakovnog jezika u Udruzi Dodir.

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

IME I PREZIME STUDENTA: Lucija Saratlija

MATIČNI BROJ: U-62/14

IZJAVA O AUTORSTVU RADA I O JAVNOJ OBJAVI RADA

Izjavljujem da sam završni rad pod nazivom Bioetički motivi u lektiri za primarno obrazovanje: *Bijeli jelen* i *Družba Pere Kvržice* izradila samostalno te sam suglasna o javnoj objavi rada u elektroničkom obliku.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima, bilo da su u pitanju knjige, znanstveni ili stručni članci, internet stranice, zakoni i sl. u radu su jasno označeni kao takvi te adekvatno navedeni u popisu literature.

POTPIS STUDENTA: _____